

Välbehövlig nordisk litteraturantologi om förmodat svårtillgänglig queerteori

Kivilaakso, Katri, Ann-Sofie Lönngren och Rita Paqvalén (red.) *Queera läsningar: Litteraturvetenskap möter queerteori*. Stockholm: Rosenlarv förlag 2012 (331 sidor)

I MITTEN AV 1990-talet slog queerteorin ner som en bomb i forskarsamhället. I dag är det ett etablerat och inflytelserikt vetenskapligt perspektiv. När jag själv började utforska teorin som doktorand 1996 var det med stor beslutsamhet men också bävan eftersom kollegor beskrev queerteorin som synnerligen viktig, men ”ack så svårbegriplig”. Även i dag möter jag liknande föreställningar och med avstamp i den erfarenheten inleder jag recensionen av antologin *Queera läsningar* (2012) med att grubbla över valet av bokens inledande citat av poeten Hanna Hellgren: poetiskt, men tämligen kryptiskt för den som inte är insatt i queerteorins praktiker. Möjligen kan citatet ge signalen att boken är svårbegriplig, vilket den i själva verket inte är. Då bokens målgrupp är bred och innefattar såväl ”den oinsatta studenten” som ”en intresserad allmänhet” så föreslår jag i stället en ingång via följande citat från bokens förord:

En queerläsning intresserar sig för textens luckor, sprickor och ologiskheter, för textens inneboende dissonans och ambivalens. Det är en

läsning som tar fasta på textens tystnader, det den samtidigt avslöjar och döljer, och inte minst det som framstår som avvikande och udda och som bryter mot normativa uppfattningar om kön och sexualitet.

(Kivilaakso, Lönnngren och Paqvalén 2012, 10)

Som citatet visar är det queerteorins uppgift att studera normativa brott kring kön och sexualitet. Men vad händer om man tar bort just dessa ord – kön och sexualitet? I *Queera läsningar* märks en tendens till olika positioneringar i frågan. Författare som Mia Österlund ser studiet av kön och sexualitet som ovillkorligt för att läsningen skall vara queer. Hos Tove Solander och Pia Livia Hekanaho tycks queerteorin ha en vidare praktik. Samtliga medverkande har dock som mål att visa hur queera läsningar kan berika den traditionella litteraturvetenskapen.

Antologins bredd är imponerande och det går inte att göra verket rättvisa på recensionens begränsade utrymme. Jag har dock valt att se närmare på antologins studier av gotiken, samt två bidrag som jag tycker är extra läsvärda.

Gotiken var en litterär genre som tidigt beskrev sexuella ”perverteter” och tabun, och inom queerteorin är studiet av gotikens texter populärt. Ett problem i studier av gotik är dock genredefinitionen. I samtidsfiktionen kan vi tala om influenser och problemet minskar. Men i historiska beskrivningar av genren är det viktigt att vara precis. Tyvärr är genredefinitionerna ofta svävande även i akademiska texter, en vaghet som också märks i *Queera läsningar*. Särskilt vanligt är det att skräckromantiken blir ett med gotiken och att införandet av monster som exempelvis vampyren tillskrivs gotiken. Men gotiska författare som Ann Radcliffe skrev inte om vampyrer; blodsugarna introducerades i stället av romantiska författare som var kritiska till gotikens effektsökeri.

Att queerteorin är framgångsrik i studiet av gotiskt influerade texter illustreras emellertid väl i *Queera läsningar*. Claudia Lindén analyserar Karen Blixens novell ”Vägarna kring Pisa”, och visar hur Blixen genom användningen av gotikens karaktäristika ger historien möjlighet att belysa nuet, och att nuet i sin tur kan användas för att aktualisera historien. I analysen lär Lindén också läsaren hur spegeln och Narcissusmyten kan

verka som en metafor för samkönad kärlek i litteraturen.

Gotikens uttryck diskuteras också i Mia Francks studie av den multi-sexuella karaktären vampyren. Forskningen kring vampyren som sexuell tabubrytare är omfattande och det är glädjande att Franck undviker söndertrampade stigar i sin analys av "tystnadens funktion som queer konstruktion" i Charlaïne Harris *Dead Until Dark* (2001). Utforskandet av tystnader visar sig också vara en effektiv metod för att synliggöra normer kring mänskligt och monstros i romanen, och analysen är därmed ett framgångsrikt exempel på hur queerteorier befruktar forskningen kring vampyren. Det är dock ingen enkel sak att studera motsatsparet människa/monster i dagens fiktion. Begreppen är i ständig förvandling. Efter läsningen av Franck funderar jag därför på om det är av betydelse att romanens huvudperson, Sookie, i analysen beskrivs som människa när hon i själva verket är en hybrid av älva och människa?

Queera läsningar rymmer ytterligare en studie av gotikens genre. I den undersöker Hekanaho hur affekter, särskilt skam, är centralt i berättargreppet i Sarah Waters *The Little Stranger* (2009) (sv. ö. *Främlingen i huset*, 2010). I analysen används en bred definition av queer där begäret efter en herrgård beskrivs som det som "främmandegör heteroromanen". I vår konsumtionshungrande samtid har jag personligen svårt att se begäret efter materiella ting som avvikande, men analysen är ambitiös och Hekanaho kombinerar flera litteraturvetenskapliga metoder för att leverera en gedigen läsning av *The Little Stranger*.

Ett av *Queera läsningars* syften är att visa hur queerteorin kan ge litteraturvetenskapen nya infallsvinklar, och i det avseendet är Ann-Sofie Lönnngrens bidrag om queer ekokritik ett av de mest framgångsrika. Lönnngren tar avstamp i ekofeminismen som hävdar att förtrycket av könet och naturen är rotat i samma ideologi. Ideologin synliggörs exempelvis i studier av motsatspar som kultur/natur, manligt/kvinnligt, civiliserad/primitiv. Lönnngren frågar sig dock hur dikotomin heteronormativ/queer skall hanteras. Begreppet queer låter sig knappast inordnas utan komplikationer i den högra kolumnen där naturen placerats. När begreppet natur *historiseras* skapas nya motsatspar där naturen i stället placeras i den vänstra kolumnen. Detta för att queer i flera historiska

diskurser ställts i motsättning till en heterosexualitet som anses vara "av naturen given". Naturen får i dessa fall en starkt normerande funktion och hög status inom diskursen, något som Lönngren illustrerar i en lysande analys av Strindbergs novell, "Den brottsliga naturen" (1886).

I inledningen av min recension skrev jag om beskrivningen av queer-teorin som svårbegriplig. Majoriteten av bidragen i *Queera läsningar* motsäger dock den föreställningen. Jag vill också avsluta med att betona att "svårt" inte behöver stå i motsättning till "bra". En av antologins mest experimentella texter, Maria Margareta Österholms bidrag, är en blandning av poesi och akademiskt skrivande. Skrivformen ställer höga krav på läsaren, men ansträngningen ger hundrafalt tillbaka. För alla dem som känner igen sig i beskrivningen av skeva forskare utgör bidraget både balsam för själen och ett stridsrop. Läsningen väcker slumrande frustrationer över det akademiska fältets kvävande disciplinering och över "opersonlighetsnormen" som kräver att det skrivande subjektet trolas bort i det akademiska språkbruket för att dölja det faktum att vetenskapen *aldrig* är neutral och fullkomligt objektiv.

Uppfylld av starka känslor avslutar jag med en konkluderande beskrivning av *Queera läsningar* i Bourdieuska termer: *Queera läsningar* är en antologi som ställer brännande frågor om vetenskapens tysta sanningar, som ifrågasätter det litteraturvetenskapliga fältets doxa, samt erbjuder heterodoxa alternativ. Och det är utan tvekan en beundransvärd prestation.

ANNA HÖGLUND
LINNÉUNIVERSITETET